Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.114
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору філологічних наук, професору,
завідувачу кафедри англійської філології
Бистрову Якову Володимировичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата філологічних наук, доцента,
доцента кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Куравської Наталії Юріївни
на дисертацію **Фатуллаєвої Нармін Яшар кизи**
«Псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії діалогічного мовлення персонажів у британській постмодерністській прозі»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія
галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дисертаційної роботи і її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Тема дослідження є актуальною з огляду на необхідність поглибленого аналізу псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі. Це дозволяє розширити знання про їхнє функціонування в мовленні, що є ключовим для розуміння сучасних мовленнєвих практик. Зокрема, робота зосереджена на дослідженні функціонально-прагматичного потенціалу псевдоввічливих і

псевдоневвічливих висловлень і їхньої ролі в досягненні комунікативних цілей. Такі висловлення маніпулюють сприйняттям і відносинами в різних комунікативно-прагматичних ситуаціях, що робить їх важливим інструментом в аналізі мовленнєвої поведінки. Актуальність обраної теми підкреслена тим, що вона суттєво доповнює сучасну наукову парадигму, збагачуючи її новими висновками й узагальненнями, і вирішує низку ключових питань у сфері прагматики. Комунікативно-прагматичний підхід, використаний у роботі, відкриває нові можливості для інтерпретації комунікативних процесів, що робить дослідження інноваційним і своєчасним у контексті сучасних лінгвістичних досліджень.

Дисертацію виконано відповідно профілю наукового плану кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Когнітивно-комунікативний та мультимодальний виміри англомовного дискурсу» (номер державної реєстрації 0123U100259).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Ретельний аналіз значного обсягу теоретичних джерел й фактичного матеріалу, а також застосування сучасних методологічних підходів засвідчили надійність і достовірність результатів, що підтверджується їхньою апробацією на наукових конференціях і публікаціях у фахових виданнях. Висновки детально окреслюють етапи й результати вирішення поставлених завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження. Рецензована праця демонструє сформованість дисертантки як перспективного науковця, що виявляється у всебічному й глибокому аналізі псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій, точності й зрозумілості викладу, вдало підібраних прикладах і підкріпленні висловлених положень кількісними показниками, що дозволяє робити обґрунтовані висновки.

3. Наукова новизна дослідження.

Наукова новизна роботи не викликає сумнівів і зумовлена поставленими завданнями й результатами їх розв’язання. Зокрема, у дисертації вперше

здійснено поглиблений аналіз особливостей реалізації псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій із урахуванням функціонально-прагматичного аспекту, що дало змогу виявити специфічні комунікативно-прагматичні тактики й прийоми, за допомогою яких такі стратегії сприяють досягненню комунікативно-прагматичних цілей. Авторка досліджує категорії псевдоввічливості й псевдоневвічливості крізь призму комунікативної прагматики, вперше виокремлюючи їх як окремі категорії з власними функціонально-прагматичними особливостями. Висновки, зроблені на основі цього аналізу, підтверджені ретельним дослідженням художніх текстів, що свідчить про їхню достовірність і наукову значущість.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів.

Теоретична цінність дисертаційної праці полягає в поглибленні розуміння категорій (не)ввічливості, зокрема псевдоввічливості й псевдоневвічливості, Авторка пропонує інноваційний підхід до інтеграції теорій ввічливості й неввічливості, обґрунтовуючи їхнє застосування в аналізі постмодерністського художнього дискурсу. Розроблені інтегровані моделі псевдоввічливості й псевдоневвічливості не лише систематизують знання, але й сприяють розумінню механізмів маніпуляції, соціальної гармонії й гри в мовленні персонажів.

Практична значущість результатів виявлена в можливості їх використання в освітній і науково-дослідній діяльності. Зокрема, отримані результати можуть бути основою для створення теоретичних курсів із прагмалінгвістики, комунікативної прагматики, соціолінгвістики, міжкультурної комунікації, а також у професійній підготовці фахівців, що працюють у сферах, де важливі аспекти комунікації (дипломатія, бізнес). Практичні рекомендації також можуть бути використані для розробки тренінгів, спрямованих на вдосконалення комунікативних навичок.

5. Загальна оцінка змісту роботи.

Обґрунтованою й логічною є структура дисертації, яка репрезентована вступом, чотирма розділами, висновками, списком використаних джерел, який налічує 239 позицій, списком джерел ілюстративного матеріалу, який налічує 42 позиції, і дев'ятьма додатками.

У *Вступі* чітко доведено актуальність дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію результатів дослідження.

У *першому розділі* дисертації висвітлені концептуально-теоретичні основи дослідження категорії псевдоввічливості й псевдоневвічливості. Авторка пропонує детальний аналіз наявних теоретичних підходів до вивчення категорії (не)ввічливості, зокрема критичний огляд класичних і сучасних теорій. Особливу увагу приділено еволюції цих концепцій, що дозволяє простежити, як зміни в науковому підході відображають культурні й соціальні трансформації. Важливим аспектом роботи є представлення інтегрованих моделей псевдоввічливості й псевдоневвічливості, що демонструє їхню структурну й функціональну складність. Ці моделі є основою для аналізу псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій і засобів їх реалізації в діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози.

У *другому розділі* представлено методологічні засади дослідження псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у британській постмодерністській прозі. Авторка здійснює ґрунтовний аналіз комунікативно-прагматичного підходу до вивчення зазначених стратегій, що дозволяє розкрити специфіку діалогічного мовлення персонажів у контексті їхньої взаємодії. Дисертантка також детально описує етапи дослідження, які передбачають аналіз текстів, ідентифікацію псевдоввічливих і псевдоневвічливих висловлень, їхню інтерпретацію з погляду впливу на комунікативну динаміку взаємодії, виокремлення комунікативно-прагматичних

стратегій псевдоввічливості й псевдоневвічливості, й аналіз засобів реалізації таких стратегій.

У *третьому розділі* розглянуто функціонування псевдоввічливості в британській постмодерністській прозі. Авторка окреслила диференційні ознаки псевдоввічливості, акцентуючи увагу на тому, як ввічливі за формою висловлення маскують негативні інтенції мовця. Дисертантка проаналізувала конкретні стратегії реалізації псевдоввічливості у діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози. Зокрема, розглянуті такі псевдоввічливі стратегії, як сардонічна згода, прихована незгода, конверсаційні імплікатури, фейковий ентузіазм, надмірна офіційність, нещирі компліменти, прихована критика, нещира подяка, нещире вибачення й маніфестація турботи. Авторка також окреслила функціонально-прагматичну систему засобів вираження псевдоввічливості в британській постмодерністській прозі, яка дає змогу комплексно зрозуміти, як конкретні мовні засоби впливають на створення деяких комунікативних ефектів у художніх текстах.

У *четвертому розділі* розглянуто функціонування псевдоневвічливості в британській постмодерністській прозі. Авторка окреслила диференційні ознаки псевдоневвічливості, акцентуючи увагу на тому, як неввічливі за формою висловлення маскують позитивні інтенції мовця. Дисертантка проаналізувала конкретні стратегії реалізації псевдоневвічливості у діалогічному мовленні персонажів британської постмодерністської прози. Зокрема, розглянуті такі псевдоневвічливі стратегії, як фейкове обурення, грайлива погроза, відверта критика, нещира образа, двозначні компліменти, сардонічна похвала й маніфестація покори. Авторка також окреслила функціонально-прагматичну систему засобів вираження псевдоневвічливості в британській постмодерністській прозі, яка дає змогу комплексно зрозуміти, як конкретні мовні засоби впливають на створення деяких комунікативних ефектів у художніх текстах.

Висновки дисертаційної праці є послідовними й конкретними, й логічно випливають зі змісту й завдань розвідки.

Високої оцінки заслуговують дев'ять *додатків*, які суттєво доповнюють і ілюструють зміст кожного етапу дослідження.

Дисертаційна праця Фатуллаєвої Нармін є повністю завершеною. Авторка дисертації досягла мети, успішно розв'язала поставлені завдання.

6. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Аналіз тексту дисертаційної роботи й публікацій засвідчує, що Фатуллаєва Нармін дотримується вимог академічної доброчесності. Авторка використовує покликання на власні наукові публікації й на праці інших науковців.

7. Дискусійні положення й зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну працю в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження й побажання:

1. Деякі важливі теоретичні питання, підняті у дисертації, потребують додаткового обґрунтування. Наприклад, у роботі авторка згадує про вплив культурного й соціального контексту на використання псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій (с. 86), але це питання не отримало належного розвитку. Хоча дисертантка вказує на важливість соціокультурного контексту у формуванні комунікативно-прагматичних стратегій, однак недостатньо чітко пояснює, як цей контекст впливає на вибір псевдоввічливих і псевдоневвічливих стратегій у різних комунікативно-прагматичних ситуаціях.

2. У дисертаційній роботі авторка вводить такі ключові терміни, як «псевдоввічливість» і «псевдоневвічливість», що є основними поняттями дослідження. Однак, аналіз цих понять виявляє деяку нечіткість у їх визначенні. Незважаючи на те, що авторка детально описує ці терміни, їхні межі й застосування залишаються досить розмитими. Наприклад, на с. 90 дисертантка вказує, що «псевдоввічливість є формою прихованої неввічливості, яку реалізують за допомогою різноманітних комунікативно-прагматичних стратегій, таких як іронія, сарказм, неявна неввічливість, уникнення ввічливості, надмірна ввічливість і т.д.», а на с. 158 авторка описує іронію, як диференційну ознаку псевдоневвічливості. Відповідно, виникає питання, яким

чином дисертантка розмежовує псевідоввічливі й псевдоневвічливі висловлення, в яких використовують іронію для вираження прихованих комунікативно-прагматичних інтенцій?

3. Вважаємо, що до теоретичних питань рецензованої праці варто було б додати розгляд типів псевдоввічливості й псевдоневвічливості. Варто звернути увагу на класифікацію, запропоновану Шарлотою Тейлор, яка передбачає два типи: котекстуальний (co-textual) – висловлення можна інтерпретувати як псевдоввічливе чи псевдоневвічливе навіть із мінімальним контекстом (явна псевдоввічливість чи псевдоневвічливість); і контекстуальний (contextual) – висловлення можна інтерпретувати як псевдоввічливе чи псевдоневвічливе тільки після аналізу контексту, зокрема інтонаційних моделей, які визначають комунікативно-прагматичне й емоційно-експресивне значення висловлення. Дослідження цих типів додало б чіткості й структурованості під час аналізу понять «псевдоввічливість» і «псевдоневвічливість», що є важливим для уникнення неоднозначності в їхньому розумінні.

4. Виокремлення десяти стратегій псевдоввічливості й семи стратегій псевдоневвічливості є новим і цінним внеском у сучасне мовознавство. Однак, може виникати питання про чіткість меж між деякими стратегіями, наприклад, між сардонічною похвалою (п. 4.2.6.) й двозначними компліментами (п. 4.2.5.). Ці стратегії виглядають схожими за своїми характеристиками, тому варто було б чіткіше диференціювати їхні комунікативно-прагматичні особливості для уникнення дублювання.

5. Авторка ретельно аналізує різнорівневі засоби, які використовують для вираження псевдоввічливості (п. 3.3.) й псевдоневвічливості (п. 4.3). Проте, залишаються відкритими питання про роль невербальних засобів комунікації (жести, міміка, паузи). Роботу логічно доповнив би аналіз невербальних засобів комунікації, які відіграють важливу роль у посиленні або, навпаки, пом’якшенні псевдоввічливих або псевдоневвічливих висловлень.

Висловлені зауваження й побажання не зменшують наукової цінності дисертаційної праці, а лише посилюють актуальність порушених у розвідці питань.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні положення й результати дослідження ґрунтовно висвітлені у 8 публікаціях, із них 4 – у наукових фахових виданнях України, 4 – у матеріалах міжнародних науково-практичних конференціях. Результати дослідження були апробовані на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях, наукові праці дисертантки повністю відображають отримані наукові положення, висновки й рекомендації.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації.

Дисертаційна праця написана українською мовою. Текст роботи демонструє високий рівень наукової точності й академічний стиль викладення. Використання термінології відповідає сучасним лінгвістичним стандартам, а структура викладу забезпечує логічну послідовність і зрозумілість матеріалу. Особливо варто відзначити чіткість і доступність формулювання ключових понять, таких як псевдоввічливість і псевдоневвічливість, що демонструє ґрунтовність теоретичної підготовки авторки. Стиль тексту вирізняється науковою обґрунтованістю, що підвищує його переконливість. Дисертаційна праця оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Зміст дисертаційної праці відповідає предметній області спеціальності 035 Філологія.

11. Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Аналіз дисертаційної роботи й публікацій авторки дає підстави зробити висновок, що дисертаційна праця Фатуллаєвої Нармін Яшар кизи «Псевдоввічливі й псевдоневвічливі стратегії діалогічного мовлення

персонажів у британській постмодерністській прозі» є ґрунтовним, завершеним і самостійним дослідженням, у якому відображена новаторська позиція дослідниці й отримані нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерство освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка, Фатуллаєва Нармін Яшар кизи, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника Наталія КУРАВСЬКА